

UDK: 81'36:81'243:811.131.1:811.163.42'242

Stručni rad

Prihvaćen za tisak: 30. rujna 2014.

Danijela Berišić Antić i Ana Maroević
Odjel za talijanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru
dantic@unizd.hr; amaroevic@unizd.hr

Gramatička odstupanja učenika talijanskoga jezika kojima je hrvatski materinski jezik

Ovim se radom prikazuju poteškoće s kojima se učenici osnovnih škola susreću tijekom učenja talijanskog jezika (L2 ili LS), prvenstveno odstupanja u gramatičkim strukturama tijekom pisane i govorne proizvodnje uzrokovane interferencijom hrvatskoga i talijanskoga jezika. Rad će pokazati različite vrste negativnoga prijenosa iz hrvatskoga kao materinskoga jezika u talijanski, uključujući i neka razvojna odstupanja, koja se odnose na suznačne riječi: članove, zamjenice, prijedloge, ali i dvjema vrstama samoznačnih: pridjevima te glagolima, i to povratnima te glagolskim vremenima perfektom i imperfektom. Osim navođenja i raščlanjivanja primjera čestih odstupanja, u radu se nude i načini kako se redovitim vježbavanjem u situacijskim kontekstima s pažljivo odabranim temama i nekim nastavnim pristupima može učenicima talijanskoga pomoći da ovladaju ispravnim oblicima.

1. Uvod

Na učenje ne treba gledati kao na odricanje od nečega, već ono treba predstavljati igru koja nas oplemenjuje i čini ispunjenim, rekao je (u slobodnomu prijevodu) Luciano De Crescenzo, talijanski pisac, filmski glumac i redatelj.¹ Važno je da onaj tko poučava vjeruje u svoje učenike i da se nada uspjehu, a nada živi i u svakodnevnomu poučavanju i u odnosu prema učenicima, odnosno studentima (Vilke 1977).

Čitanje knjiga na talijanskom jeziku, gledanje filmova i slušanje glazbe važan su dio učenja jer se tako uči i o kulturi i svakodnevnom govoru. Iako

¹“... lo studio non va visto come un sacrificio, ma come la forma più gloriosa di gioco.” citat preuzet iz:

(<http://blog.librimondadori.it/blogs/files/2009/05/decreczenzo.pdf>) 12. 4. 2014.

je gramatička kompetencija samo jedan dio komunikacijske kompetencije, koja bez pragmatičke i sociolingvističke kompetencije nije dovoljna, njome je važno ovladati. Tehnike za poučavanje leksika kao što su učenje igrom i audiovizualnim sredstvima (poezija, pjesma, crteži, kratki dokumentarci, crtani filmovi, dijalozi) vrlo su bitne metode i pri usvajanju gramatičkih struktura (Balboni 2008). Njihova uporaba u gramatičkomu poučavanju iziskuje veliku energiju učitelja, no na taj način učenicima se pomaže u boljemu razumijevanju najčešćih gramatičkih odstupanja te olakšava i poučavanje. Naime, neki se dijelovi gramatike na stranomu jeziku ne mogu usvojiti bez posebnih upozoravanja, odnosno bez poučavanja (npr. Spada 1997, Doughty, Williams 1998, Ellis 2001, Lightbown, Spada 2006).

Budući da pedagogija i psihologija tumače kako se svako novo saznanje nadograđuje na prethodna znanja i iskustva (Petrović 1988), materinski jezik može pomoći bržemu i lakšemu usvajanju sličnih gramatičkih struktura stranoga jezika. Međutim, prilikom učenja stranoga jezika materinski je jezik vrlo često uzrok prijenosnih gramatičkih odstupanja jer se učenici često svjesno ili nesvjesno oslanjaju na svoj materinski jezik — u području ovladavanja inim jezikom nazvana su odstupanjima kako bi se razlikovali od pogriješaka (Jelaska 2012). U znanosti o ovladavanju jezicima kao inima dugo se posvećivala pozornost ponajprije prijenosnim (interferencijskim) odstupanjima, no pokazalo se da sva odstupanja ne proizlaze iz utjecaja prvoga jezika na drugi, već se neka razvojna pojavljuju kao dio procesa učenja. Treba istaknuti da je veliki broj odstupanja uzrok negativnoga prijenosa i iz drugih stranih jezika, koji su učenici prethodno učili, stoga je potrebno primijeniti tehnike pomoću kojih se kod učenika razvija sposobnost služenja stranim jezikom u spoznajnoj, komunikacijskoj i drugim jezičnim ulogama.

Ovisno o situaciji, usvajanje gramatičkih pravila može se ostvariti na dva osnovna načina: izravno — poučavanjem u kojemu se pravila predstavljaju deduktivno i neizravno — usvajanjem gramatičkih pravila koje na prvo mjesto stavlja promatranje unutar jezičnih situacija, a potom slijedi zaključivanje u obliku pisanih pravila. Budući da su lekcije u udžbenicima osnovnih škola popraćene gramatičkim objašnjenjima, neizravno je usvajanje teže, ali ne i nemoguće ostvariti. Usvajanje je moguće pri obradi nove lekcije tako da učenici sami uoče nove gramatičke strukture te promatranjem, na temelju većega broja primjera koje im učitelj ponudi, donose zaključke o njihovoj tvorbi i uporabi. Jezik živi samo ako postoji čvrsta spona između leksika i gramatike, a o tome govori i B. V. Beljajev (Skjarov 1993: 297) “Gramatička pravila kao teoretsko znanje sama po sebi ne osiguravaju stvaranje odgovarajućih govornih vještina i navika. Poznavanje gramatike pozitivno utječe na usvajanje jezika samo onda kada pomoću tog znanja učenici shvaćaju gramatičke specifičnosti stranog jezika i kada neposredno za tim znanjem slijedi vježbanje učenika u produktivnom stvaralačkom govoru

na stranom jeziku.” No treba imati na umu i to da je obrada vokabulara uz gramatičke strukture vrlo važna jer onaj tko putuje u stranu zemlju ne nosi gramatiku, nego rječnik, kao što je rekao lingvist S. Krashen (u Balboni 2012: 205).²

U procesu učenja talijanskoga kao stranoga jezika pojavljuju se prijenosna odstupanja kao posljedica negativnog prijenosa iz materinskoga hrvatskoga jezika koja su neizbježna (Andrijašević, Vrhovac 1992) jer je u nastavi stranoga jezika interferencija između hrvatskoga i talijanskoga jezika aktivan proces učenja jezika. No, važno je da ih nastavnik na vrijeme uoči kako bi se njihov utjecaj što ranije smanjio na način da pri usvajanju novih gramatičkih struktura u talijanskome jeziku ne treba učestalo činiti usporedbu s onima u hrvatskome jeziku jer ta praksa na učenike može često djelovati zbunjujuće. Kao što su tijekom ovladavanja novim jezikom prijenosna odstupanja nužnost, što je slučaj posebno na početku pri usvajanju članova, tvorbi množine pridjeva koji završavaju na *-e*, zamjenica, prijedloga, imperativa glagola 1., 2. i 3. konjugacije u 2. licu jednine i glagolskoga vida, tako je i s razvojnim odstupanjima koja se pojavljuju kao sastavni dio u procesu ovladavanja jezikom. Za razliku od navedenih, poučavateljska odstupanja (Jelaska 2012), koja se nazivaju i navođenim odstupanjima (Medved-Krajnović 2010), nastala uslijed neprikladnoga poučavanja, sasvim su nepoželjna i bilo bih ih nužno izbjeći. Dobro osmišljena uporaba materinskoga jezika je vrlo bitna u slučajevima u kojima potiče pozitivan prijenos jer omogućava brže shvaćanje i upozoravanje na sličnost ovih dvaju jezičnih sustava.

Kontrastivnim pristupom u ovomu su se radu nastojala ustanoviti odstupanja nastala na temelju uporabe značajki hrvatskoga kao materinskoga jezika u talijanskom jeziku. U središnjemu će se dijelu ovoga rada opisati i oprimirati različite vrste gramatičkih odstupanja. Dio će se rada odnositi na uporabu pojedinih suznačnih riječi, a dio na rečenične strukture u koje su one uključene. Odstupanja će biti podijeljena na tradicionalni način, tj. prema kategorijama deskriptivne gramatike, prema vrstama riječi: članovi, pridjevi, zamjenice, glagoli, prijedlozi i prijedložni izrazi. Svrha je rada pokazati najuočljivija odstupanja, kategorizirati ih prema vrsti riječi, pokušati objasniti, a onda i predložiti načine poučavanja koji mogu pomoći učenicima da napreduju u talijanskom jeziku i smanje ili uklone odstupanja. Sama su odstupanja proizašla iz nepoznavanja pravila ciljnoga jezika, a katkada je zapravo riječ o propustima, tj. nesposobnosti da se proizvodi ono što se iz ciljnoga jezika zna (Jelaska 2012). Sva odstupanja nisu samo prijenosna, neka su od njih i razvojna, čine ih i učenici koji su govornici drugih materinskih jezika.

²“*Quando si viaggia non si portano appresso le grammatiche; piuttosto ci si porta appresso un dizionario.*”

1.1. Građa

Građa kojima se opimjeruju odstupanja nastala je na nastavi talijanskoga jezika kao izbornoga predmeta u osnovnoj školi Valentin Klarin u Preku u razdoblju od 2005. do 2012. godine. Odstupanja su proizveli učenici od 4. do 8. razreda, prikupljena su iz njihova usmenoga izražavanja, domaćih uradaka i pismenih provjera. Ostali su primjeri preuzeti iz građe zadataka i objašnjenja prve autorice ovoga rada i oni će uvijek biti označeni kao nastavnički primjeri.

2. Tipična odstupanja

Najčešća su gramatička odstupanja učenika u nastavku teksta označena zvjezdicom iza kojih slijede ispravne gramatičke strukture. Uz sve primjere navedeni su i hrvatski prijevodi pa se jasnije vidi da oni mogu biti uzrok prijenosnih odstupanja.

2.1. Članovi

Jedna od najvećih gramatičkih teškoća učenicima koji počinju učiti talijanski je uporaba određenoga i neodređenoga člana (tal. *l'articolo determinativo e indeterminativo*) jer ga u hrvatskom jeziku nema. Učenici, na početku, prilikom pisanja i izgovaranja općih imenica izostavljaju članove. Jedno od takvih prijenosnih odstupanja navedeno je u primjeru (1) iz dviju lekcija *La famiglia* i *Ciao, chi sei?* (Damiani Einwalter et al. 2000.b), no ta su odstupanja nakon usvojenih pravila često i razvojna. U primjeru rečenice navedena u (2) neodređeni član *una* ne označava broj, već odgovara riječi *jedna* koja se u hrvatskom jeziku rabi pri naglašavanju.

- (1) *Sorella di Mario si chiama Fiorella.
umj. *La sorella di Mario si chiama Fiorella.*
hrv. Mariova sestra zove se Fiorella.

- (2) *Fiorella è *la* bambina.
umj. *Fiorella è una bambina.*
hrv. Fiorella je djevojčica.

Učenicima u četvrtom razredu osnovne škole nije još potrebno objašnjavati zašto je u primjeru rečenice navedene u (2) obvezno koristiti neodređeni član *un*, a ne određeni član *la* jer je za njih u tom razdoblju vrlo važno usvajanje jezičnih i gramatičkih struktura strategijom spontanog usvajanja. Taj se pojam prema nastavnomu programu uči u 6. razredu osnovne škole. No i tada pri samomu spomenu imenskoga predikata, koji u talijanskom jeziku

zahtijeva uporabu neodređenoga člana, misli učenika više nisu usmjerene na talijanski jezik, već većina učenika počinje razmišljati o pravilima gramatike hrvatskoga jezika budući da se gramatika tako poučava na nastavi hrvatskoga. Mnogima od njih je to suvišno opterećenje, stoga se ovakav tip odstupanja može ukloniti poučavanjem pomoću igre pogađanja uz zorne prikaze vizualnih kartica koja može trajati i do 5 minuta.

No kada učenici i počnu primjenjivati članove, pojavljuju se odstupanja u nekoliko slučajeva. Njih bi se moglo smatrati razvojnim odstupanjima, tj. preopćavanjem pravila. Primjeri najtipičnijih slučajeva navedeni su u nastavku. Jedan je slučaj određeni član ispred imenica ženskoga roda koje započinju vokalom kao u (3), koji je nastavničin primjer.

- (3) *Mi piace *la* arancia con lo zucchero.
umj. *Mi piace l' arancia con lo zucchero.*
hrv. Sviđa mi se naranča sa šećerom.

Druga su dva vezana uz neodređeni član i to *un'* ispred imenica ženskog roda koje započinju vokalom, kao u (4) koji je nastavničin primjer, a drugi slučaj vezan je uz uporabu neodređenog člana *un* ispred imenica muškoga roda koje započinju vokalom, pri čemu učenici poopćavaju pravila za uporabu člana ispred imenica ženskog roda, kao u (5), gdje je naveden nastavničin primjer.

- (4) *Sei *una/un* amica speciale.
umj. Sei *un'* amica speciale.
hrv. Ti si posebna prijateljica.
- (5) *Giuseppe è *un'* uomo onesto.
umj. Giuseppe è *un* uomo onesto.
hrv. Giuseppe je pošten čovjek.

2.2. Pridjevi

Prijenosna odstupanja nastaju pri oblikovanju množine opisnih pridjeva (tal. *gli aggettivi qualificativi*) koji u talijanskome završavaju nastavkom *-e* u jednini muškoga i ženskoga roda, kao u (6) i (7), koji su nastavničini primjeri, ali je riječ i o razvojnom odstupanju zbog posebnosti pridjevskoga nastavka u talijanskom jeziku.

- (6) *Marina e Anna sono *gentile*.
umj. Marina e Anna sono *gentili*.
hrv. Marina i Ana su ljubazne.

- (7) *Le cartelle sono *pesante*.
umj. Le cartelle sono *pesanti*.
hrv. Torbe su teške.

Nakon usvajanja pravila o uporabi člana vrlo su česta razvojna odstupanja pri uporabi pridjeva *lijep* i *onaj* (tal. *gli aggettivi bello e quello*) koji se ponašaju poput određenoga člana, kao u primjerima od (8) do (13) koji su nastavničin primjeri.

- (8) *Ho un *bello* amico che si chiama Paolo.
umj. Ho un *bell'*amico che si chiama Paolo.
hrv. Imam lijepoga prijatelja koji se zove Paolo.
- (9) *Maria ha alcuni *belli* amici che abitano a Firenze.
umj. Maria ha alcuni *begli* amici che abitano a Firenze.
hrv. Marija ima lijepe prijatelje koji žive u Firenci.
- (10) **Quella* arancia è di Maria.
umj. *Quell'*arancia è di Maria.
hrv. Ono je Marijina naranča.
- (11) **Quelli* ragazzi sono vivaci.
umj. *Quei* ragazzi sono vivaci.
hrv. Oni mladići su živahni.
- (12) **Quello* bello albero è molto vecchio.
umj. *Quel bell'*albero è molto vecchio.
hrv. Ono lijepo stablo vrlo je staro.
- (13) **Quelli* belli alberi sono molto vecchi.
umj. *Quei begli* alberi sono molto vecchi.
hrv. Ona lijepa stabla vrlo su stara.

Katkad se nastavni plan hrvatskoga i talijanskoga jezika ne podudara, tako primjerice nastavni plan četvrtoga razreda talijanskoga ne prati u potpunosti nastavni plan hrvatskoga jezika učitelja u razrednoj nastavi. Stoga bi bilo poželjno učenicima objasniti uporabu posvojnih pridjeva (*gli aggettivi possessivi*) kako se ne bi dogodilo da se s njima prvo upoznaju u talijanskom jeziku, a tek nakon određenoga vremena u hrvatskom jeziku.

2.2.1. Pridjevi i članovi

Kada učenici usvoje pravila o uporabi člana, bitno je da shvate i nauče njegovu uporabu ispred posvojnih pridjeva, i to prvenstveno kad se govori o

imenicama koje označavaju rodbinske odnose (*i nomi di parentela*). Razvojna se odstupanja pojavljuju u slučajevima kada riječ označava jednoga člana obitelji kao u (14) i pri uporabi umanjena kao u (15) jer učenici po-općavaju pravila za uporabu člana, tj. čine pogrešku poopćavanja. Oba su primjera autorska.

- (14) *Marina ha un fratello. *Il suo* fratello si chiama Riccardo.
umj. Marina ha un fratello. *Suo* fratello si chiama Riccardo.
hrv. Marina ima brata. Njezin brat zove se Riccardo.
- (15) *Mia sorellina frequenta l'asilo.
umj. *La* mia sorellina frequenta l'asilo.
hrv. Moja sestra pohađa vrtić.

No tu priča o odstupanjima ne završava. Nakon usvojenoga pravila o uporabi člana učenici često griješe ne uočavajući pridjev koji slijedi imenicu koja označava rodbinske odnose i odstupanja su kao u (16), gdje je naveden nastavničin primjer.

- (16) **Mio* piccolo fratello si chiama Carlo.
umj. *Il mio* piccolo fratello si chiama Carlo.
hrv. Moj mali brat zove se Carlo.

2.3. Zamjenice

Zamjenice su suznačne riječi i po tomu pripadaju u gramatički sloj jezika.

2.3.1. Pokazne zamjenice

Prijenosna odstupanja se uočavaju prilikom primjene pokaznih zamjenica (tal. *i pronomi dimostrativi*) *questo, questa, questi, queste* jer se u hrvatskom jeziku pokazna zamjenica *ovo* rabi za muški i ženski rod jednine i množine. Najčešća su odstupanja, kao je prikazano u primjerima (17) i (18) u lekciji *Ciao, chi sei?* (Damiani Einwalter et al. 2000.b).

- (17) **Questo* è Anna.
umj. *Questa* è Anna.
hrv. Ovo je Ana.
- (18) **Questo* sono Riccardo e Marina.
umj. *Questi* sono Riccardo e Marina.
hrv. Ovo su Riccardo i Marina.

2.3.2. Osobne zamjenice

Osobna zamjenica *Lei* (tal. *il pronome personale*) kojom se koristi u uljudnom obliku muškoga i ženskoga roda jednine često se uslijed prijenosa iz materinskoga hrvatskoga zamjenjuje osobnom zamjenicom *Voi*, koja je nekadašnja južnjačka dijalektalna varijanta, kao u (19), gdje je naveden nastavni primjer.

- (19) *Signora, *Voi* siete molto gentile.
umj. Signora, *Lei* è molto gentile.
hrv. Gospodo, Vi ste jako ljubazni.

2.3.3. Posvojna zamjenica

Česta su prijenosna odstupanja vezana uz povratno-posvojnu zamjenicu i pridjev *svoj*, *svoja*, *svoje* (tal. *il pronome e l'aggettivo possessivo riflessivo*). U hrvatskome jeziku ona zamjenjuje sve posvojne zamjenice kad označava pripadnost subjektu. U talijanskom jeziku kao povratno posvojni pridjevi i zamjenice služe obični posvojni oblici (*mio*, *tuo*, *suo*, *nostro*, *vostro*, *loro*) koji se mijenjaju prema rodu i broju. Primjer u (20) preuzet je iz četvrte lekcije *Oggi si mangia a modo mio* (Damiani Einwalter et al. 2009.)

- (20) *I Ralli hanno deciso di portare *i suoi* ospiti in un tipico ristorante romano.
umj. I Ralli hanno deciso di portare *i loro* ospiti in un tipico ristorante romano.
hrv. Rallijeви su odlučili povesti svoje goste u tipičan rimski restoran.

2.3.4. Nenaglašene zamjenice

Usvajanje nenaglašenih zamjenica (tal. *i pronomi atoni*) vrlo je teško za učenike osnovnih škola jer uz oblike koje moraju naučiti napamet postoji niz pravila koje moraju poštivati. Vrlo su česta prijenosna odstupanja pri uporabi nenaglašenih zamjenica, posebno u prevođenju, čak i kad su njihovi oblici usvojeni. Uzrok je negativni prijenos iz hrvatskoga jezika koji se odnosi na rod imenice (odnosno izravnoga objekta), kao u (21). U hrvatskom jeziku riječ *karta* ženskoga je roda, dok je u talijanskom jeziku muškoga roda '*il biglietto*'.

- (21) *Il papà di Riccardo *le* ha comprate.
umj. Il papà di Riccardo *li* ha comprati.
hrv. Riccardov tata ih (karte) je kupio.

Budući da je red riječi u rečenici u talijanskom jeziku točno određen slijedom sintaktičkih kategorija subjekt, predikat, objekt, ako rečenica započinje imenicom u akuzativu (objektom), ispred glagola se mora nalaziti nenaglašena zamjenica koja se slaže u rodu i broju s imenicom u akuzativu (objektom). Ovakav tip rečenične konstrukcije se u talijanskom jeziku naziva pomicanje u lijevo³ (tal. *la dislocazione a sinistra*) koje učenicima često stvara teškoće jer prilikom prevođenja rečenica s hrvatskoga jezika na talijanski nenaglašene zamjenice nema pa je oni, ne pazeći na red riječi u rečenici, najčešće izostavljaju, kao u (22), u primjeru iz lekcije *Prima della partenza* (Damiani Einwalter et al. 2000.a).

- (22) *Le valigie *abbiamo* già preparato, e voi, i biglietti *avete preso*?
umj. Le valigie, *le* abbiamo già preparato, e voi, i biglietti, *li* avete presi?
hrv. Putne kovčege već smo spakirali, a vi, karte ste uzeli?

Razvojna odstupanja učenika 7. i 8. razreda očituju se kada rečenica započinje naglašenom zamjenicom u dativu, pri čemu iza nje često pišu i izgovaraju nenaglašenu zamjenicu, kao u (23) koji je nastavnčin primjer.

- (23) *A te, ‘ti piace Gianni?
umj. A te piace Gianni?
hrv. Sviđa li se tebi Gianni?

No i česticu *ne* (tal. *ne partitivo*) u partitivnom značenju koja zamjenjuje nenaglašenu zamjenicu u akuzativu učenici u većini slučajeva izostavljaju jer se u hrvatskom jeziku imenica pri izražavanju dijela neke količine najčešće ne zamjenjuje zamjenicom, kao u (24). Ovakva prijenosna odstupanja najbolje se izbjegavaju vježbom *pitanje — odgovor* prema prethodnomu primjeru, uz slikovne prikaze.

- (24) — Prendi delle fragole? *— Sì. Prendo due chili.
umj. — Sì, *ne* prendo due chili.
hrv. Uzet ćeš jagode? — Da, uzet ću dva kilograma.

2.4. Glagoli

Učenici najprije usvajaju konjugaciju na morfološkoj razini. Međutim, važno je da nauče odabirati prikladne glagole i oblike u rečenicama.

³Prijevod autorice.

2.4.1. Odabir glagola

Nakon usvojene konjugacije glagola *avere* (imati) u prezentu učenici u početnomu razdoblju morfološkoga ovladavanja konjugacijom hrvatski učenici talijanskoga primjenjuju u 1., 2. i 3. licu prezenta glagola *essere* (biti), a radi se o tipičnim razvojnim odstupanjima.

- (25) *Tu *sei* un pallone.
umj. Tu *hai* un pallone.
hrv. Ti imaš loptu.

Radi bržega ovladavanja navedenim teškoćama jedna od autorica ovoga teksta napisala je pjesmicu naslovljenu *Io ho, tu hai...* navedenu u (28), koja je izdana je u ilustriranoj knjizi pjesama *La poesia è la grande passione mia* (Berišić Antić 2012: 17). Nakon dva školska sata pjesmicu su naučili svi učenici, a pogrješke pri uporabi ova dva glagola više nisu bile tako česte. Katkad nastavnici, posebice ako su kreativni i maštoviti, trebaju iskoristiti svoj talent i usmjeriti ga kao sredstvo pomoći u nastavi jer osim što učenici brže i spontanije usvajaju pojedine strukture za koje bi im katkad trebao i veći broj nastavnih sati, olakšavaju i sami sebi izvođenje nastave.

(28) **Io ho, tu hai ...**

Io ho un pallone, non è rosso,
è marrone.

Tu hai una palla, non è rossa,
è gialla.

Lui ha una pera, è gialla,
non è nera.

Lei ha un cocomero che è verde,
scuro scuro.

Ja imam, ti imaš ...

Ja imam loptu, nije crvena,
plava je.

Ti imaš loptu, nije crvena,
žuta je.

On ima krušku, žuta je,
nije crna.

Ona ima lubenicu koja je zelena,
tamno tamno.

Učenici vrlo često prave prijenosna odstupanja pri uporabi posebne strukture glagola *essere* (tal. *esserci* — *il verbo pronominale*). Budući da ta glagolska struktura u prijevodu znači ‘nalaziti se’ (tal. *trovarsi*), ‘postojati’ (tal. *esistere*), ‘biti prisutan’ (tal. *essere presente*), učenici i to često zaboravljaju i prevode s hrvatskoga stavljajući glagol *biti* u 3. lice jednine i 3. lice množine kao u (29), koji je nastavničin primjer.

- (29) *Vicino all'uscita è la cassetta per le lettere.
umj. Vicino all'uscita c'è la cassetta per le lettere.
hrv. Kraj izlaza je poštanski sandučić.

2.4.2. Imperativ

Najčešće se prijenosna odstupanja pojavljuju u imperativnim oblicima glagola prve konjugacije. Moguće je da je to zbog nepovoljnoga prijenosa iz hrvatskoga jezika kao u (30) jer u hrvatskome jeziku prezentska osnova zapovjednoga načina u drugom licu završava nastavkom *-i*, ali moguće je i da je riječ o razvojnom odstupanju zbog talijanskoga prezenta.

- (30) *Marina, *prepari* la tavola!
umj. Marina, *prepara* la tavola!
hrv. Marina, postavi stol!

No i kad se usvoje nastavci za imperativ, česta su odstupanja u niječnom obliku zapovjednoga načina glagola 1., 2. i 3. konjugacije u 2. licu jednine kao u (31) uslijed prijenosa iz hrvatskoga. Čim negativnomu obliku imperativa ne odgovara hrvatski infinitiv, učenici u talijanski prenose hrvatsku strukturu.

- (31) *Riccardo, *non metti* le tovaglie!
umj. Riccardo, non mettere le tovaglie!
hrv. Riccardo, ne stavlja ubruse!

Igrom u kojoj će učenici primijeniti niječni oblik zapovjednoga načina u rečenicama upućenim prijateljima u razredu, koju vrlo rado prihvaćaju ne samo učenici 4. i 5. razreda, već i 6. i 7., može se postići uspjeh u usvajanju imperativnoga oblika u 2. licu jednine. Kada se uz česta odstupanja u proizvodnji imperativa dodaju i združene zamjenice, prijenosna odstupanja su dvostruka. Budući da u hrvatskom jeziku imperativni oblik kojim se iz poštovanja obraćamo jednoj osobi glasi *Vi*, nenaglašene zamjenice u imperativu slijede iza glagola, dok u talijanskom jeziku prethode glagolu u trećem licu jednine. U (32) nalazi se nastavničin primjer koji pokazuje tipičan način kako učenici griješe.

- (32) *Signore, *dicaglielo!*
umj. Signore, *glielo dica!*
hrv. Gospodine, recite mu to!

2.4.3. Perfekt

Uporaba perfekta (tal. *il passato prossimo*) u počecima učenja predstavlja veliki problem budući da se perfekt u hrvatskom jeziku tvori od prezenta pomoćnoga glagola *biti* (tal. *essere*) i glagolskoga pridjeva radnoga. Poželjno je učenicima objasniti osnovnu skupinu glagola koja se koristi s pomoćnim glagolom *essere* — glagoli kretanja (tal. *i verbi di moto*) koji imaju točku polazišta i dolaska; glagoli mirovanja (tal. *i verbi di stato in luogo*); neprijelazni glagoli bez izravnoga objekta (tal. *i verbi intransitivi*) i pasivne konstrukcije (tal. *costrutti passivi*) te onih koji dolaze s pomoćnim glagolom *avere* — prijelazni glagoli s direktnim objektom (tal. *i verbi transitivi*) i podgrupa neprijelaznih glagola (tal. *una sottoclasse di verbi intransitivi*), no i skupinu onih glagola koji mogu biti prijelazni i neprijelazni. Najčešće su odstupanja kao u (32); ili pri uporabi glagola koji označavaju kretanje, ali zahtijevaju uporabu pomoćnoga glagola *avere* kao u (33); ili pri uporabi glagola koji mogu biti prijelazni i neprijelazni što ovisi o prisutnosti izravnoga objekta kao u (34).

- (32) *Riccardo è scritto una lettera.
umj. Riccardo *ha scritto* una lettera.
hrv. Riccardo je napisao pismo.
- (33) *Sono viaggiato tutta la notte.
umj. *Ho viaggiato* tutta la notte.
hrv. Putovao sam cijelu noć.
- (34) *La partita di calcio ha cominciato alle 18.00.
umj. La partita di calcio è cominciata alle 18.00.
hrv. Nogometna utakmica počela je u 18.00.

Kako bi učenici što lakše usvojili oblik perfekta u talijanskome jeziku, autorica je napisala pjesmicu koja nakon učenja napamet pomaže u ovladavanju tim oblikom. Navedena je u (35), a zove se *Pippo* (Berišić Antić 2012:73).

(35) *Pippo Pippo*

Il topo Pippo è scappato
da un vecchio furbo gatto.
Un pezzo di formaggio ha rubato
quando il gatto non ha guardato.
Il gatto si è arrabbiato
e ascoltate che cosa ha fatto:
una brutta sorpresa per Pippo ha preparato.
In un negozio la trappola ha comprato
e con voce gentile l'ha chiamato:

Miš Pippo je pobjegao
starom lukavom mačku.
Komad sira je ukrao
Kada mačak nije gledao.
Mačak se naljutio
i slušajte što je učinio:
ružno iznenađenje je Pippu pripremio.
U jednom dućanu klopku je kupio
i ljubaznim glasom ga zazvao:

“Vieni, vieni mio piccolino, riposati un pochino! Ti ho comprato un grande formaggio, prendilo, abbi coraggio!” In un momento Pippo si è fermato, gli occhi del gatto ha osservato, la malizia nello sguardo ha notato il gatto sincero non è stato. Il topo Pippo presto ha invitato il cane Aldo che la scatola ha portato. Lì ha messo il gatto distratto caduto nella sua trappola tutto spaventato. In Inghilterra è stato mandato e non è mai più ritornato.	“Dodi, dodi maleni moj, odmori se malčice! Kupio sam ti veliki sir, uzmi ga, budi hrabar!” U jednom trenutku Pippo se zaustavio, oči mačka je promotrio, zlobu u pogledu je primijetio mačak iskren nije bio. Miš Pippo brzo je pozvao psa Aldu koji kutiju je donio. Tamo je stavio mačka rastresenoga koji je upao u svoju klopku sav prestrašen. U Englesku su ga poslali i nije se više nikada vratio.
---	---

2.4.5. Perfekt i imperfekt

Prilikom učenja perfekta (tal. *il passato prossimo*) i imperfekta (tal. *l'imperfetto*) najčešće odstupanja koje učenici rade nastaju u vježbama nadopunjavanja rečenica glagolima u perfektu i imperfektu. U početnim fazama učenja talijanskog jezika usvajanje glagolskog vida često predstavlja veliki problem jer se razlikuje od glagolskog vida u hrvatskom jeziku. Svršeni vid u talijanskom jeziku na radnju gleda izvana, dok nesvršeni vid daje pogled na neki određeni trenutak ili razdoblje njenog trajanja, tj. na radnju iznutra. Ovisno o tome kako se želi prikazati radnja o kojoj govornik govori, svaki glagol u talijanskom jeziku, neovisno o vrsti radnje, može izraziti svršenost i nesvršenost što se navodi u autorskomu primjeru (36). Katkad je vrlo teško pronaći najbolje primjere kako bi učenici shvatili da imperfekt ne označava radnju koja je trajala u prošlosti, već predstavlja trenutak u kojem je radnja još trajala, ali i njezino trajanje i prije, a možda i, ne nužno, poslije toga trenutka.

- (36) i. A mezzogiorno la mamma ha preparato il pranzo.
ii. A mezzogiorno la mamma preparava il pranzo.

hrv. U podne mama je pripremila ručak. (i)
hrv. U podne je mama pripremala ručak. (ii)

Prošlo glagolsko vrijeme u obje rečenice (36.i i 36.ii) pravilno je upotrijebljeno, no postoji velika značenjska razlika. U rečenici (36.i) želi se reći da je u podne mama pripremila ručak, dok se u drugoj rečenici (36.ii) govori da je mama u podne još uvijek pripremala ručak, no i to da ga je ona započela pripremati prije podne i možda nastavila s njegovom pripremom poslije podne.

Kada se učenike upozori da trebaju paziti nalazi li se ispred naziva dana u tjednu član (čime se govori o danu u kojem se radnja ponavljala svakoga tjedna) ili ne (čime se govori o točno određenomu danu u kojem se radnja dogodila), oni proizvode prijenosna kao u (37) i (38), koji su oba nastavničini primjeri, ali i razvojna odstupanja koja se pojavljuju zbog nepažnje nakon usvojenih pravila. U (37) glagol *šetao* učenici prevode u imperfektu, budući da je u hrvatskom jeziku taj glagol nesvršenog vida. No i ovaj se problem može riješiti prikladnim objašnjenjem i primjerima.

- (37) *Venerdì passeggiavo con le mie amiche.
umj. Venerdì ho passeggiato con le mie amiche.
hrv. U petak sam šetao sa svojim prijateljicama.
- (38) *Il venerdì ho passeggiato con le mie amiche.
umj. Il venerdì passeggiavo con le mie amiche.
hrv. Petkom sam šetao sa svojim prijateljicama.

Prijenosna odstupanja pojavljuju se i u rečenicama u kojima je točno određeno razdoblje u kojem se neka radnja događala ili ono razdoblje u kojem se dogodila, kao u (39) ili (40), koji su nastavničini primjeri. Radnja koja se dogodila u određenom razdoblju (u ovom slučaju tijekom određenoga tjedna u nekom vremenskom razmaku) izražava se perfektom, dok se radnja koja se ponavljala (u ovom slučaju svaki tjedan u istom vremenskom razmaku) izražava imperfektom. U (39) riječ je o učenju toga tjedna u navedenom vremenu, jednom, a u (40) svaki tjedan u navedenom razdoblju.

- (39) *Da lunedì a martedì studiavo la lezione di storia.
umj. Da lunedì a martedì ho studiato la lezione di storia.
hrv. Od ponedjeljka do utorka učio sam lekciju iz povijesti.
- (40) *Dal lunedì al martedì ho studiato la lezione di storia.
umj. Dal lunedì al martedì studiavo la lezione di storia.
hrv. Od ponedjeljka do utorka učio bih lekciju iz povijesti.

Prijenosna odstupanja se pojavljuju i u prijevodima rečenica u kojima je vrijeme radnje određeno prijedložnim izrazom *fino a/fino alle* zbog nepovoljnoga prijenosa iz hrvatskoga jezika. Naime, kao što je već navedeno, glagol u rečenicama na hrvatskom jeziku može biti nesvršenoga vida, no u talijanskom se jeziku prevodi perfektom (tal. *il passato prossimo*), kao u (41), koji je nastavničin primjer.

- (41) *Ieri guardavo la TV fino a mezzanotte.
umj. Ieri ho guardato la TV fino a mezzanotte.
hrv. Jučer sam gledala televiziju do ponoći.

2.4.6. Povratni glagoli

U hrvatskom jeziku konjugacija povratnih glagola tvori se pomoću povratne zamjenice *se* u svim licima, dok u talijanskom jeziku za povratne glagole (tal. *i verbi riflessivi*) postoje različiti oblici zamjenice za različita lica (koji su u stvari oblici akuzativa osobnih zamjenica) te su najčešća prijenosna odstupanja kao u (42).

- (42) *Ogni mattina *si pettiniamo* e *si laviamo*.
umj. Ogni mattina *ci pettiniamo* e *ci laviamo*.
hrv. Svako jutro se češljamo i peremo.

Prilikom uporabe modalnih glagola (tal. *i verbi modali*) s povratnim glagolima u prošlom vremenu pojavljuje se nepovoljan prijenos kao u (43).

- (43) *Ieri *non ho potuto svegliarsi* in tempo.
umj. Ieri *non ho potuto svegliarmi* in tempo.
hrv. Jučer se nisam mogao probuditi na vrijeme.

Česta su i prijenosna odstupanja s glagolom *tornare* 'vratiti se', koji u hrvatskom jeziku pripada u podskupinu nepravih povratnih glagola — *se* je čestica, a ne zamjenica, pa je zato nije moguće zamijeniti sa *sebe*. I *giocare* 'igrati se' koji se u hrvatskom jeziku naziva povratno zalihosni (redundantni) glagol, ima isto neprijelazno značenje sa *se* i bez njega, kao u (44), što je primjer iz lekcije *Le cartoline raccontano* (Damiani Einwalter et al. 2008.b) i (45), koji je nastavničin primjer.

- (44) *Dopo il bel soggiorno a Roma i Rossi *si sono ritornati* a casa.
umj. Dopo il bel soggiorno a Roma i Rossi *sono tornati* a casa.
hrv. Nakon ugodnoga boravka u Rimu Rossijevi su se vratili kući.
- (45) *Maria *si gioca* con le sue amiche.
umj. Maria *gioca* con le sue amiche.
hrv. Marija se igra sa svojim prijateljicama.

2.5. Prijedlozi i besprijedložni izrazi

U talijanskom jeziku imenice ne mijenjaju nastavke u padežima. Umjesto padežnih nastavaka pojavljuju se prijedlozi spojeni s određenim članom (tal. *la preposizione articolata*), no u nekim primjerima koriste se prijedlozi bez člana (tal. *la preposizione semplice*), a nominativni nastavak imenica zadržava se u svim padežima i mijenja samo u množini. Prijedlozi su veliki problem učenicima, i ostalim krotofonim učenicima talijanskog. Učenici često vrlo teško usvajaju pravilo o uporabi izravnoga (direktnoga) objekta iza glagola *aiutare* ‘pomoći komu’ i *ringraziare* ‘zahvaliti komu’ zbog snažnoga negativnoga prijenosa hrvatskoga jezika koji iza tih glagola zahtijeva izravan objekt, kao u (46), koji je nastavnčin primjer.

- (46) *Alessandro aiuta a Marina.
umj. Alessandro aiuta Marina.
hrv. Alessandro pomaže Marini.

Prijenosna se odstupanja pojavljuju i pri uporabi prijedloga *a* iza glagola *chiedere* ‘pitati’, ‘zamoliti koga’ i *domandare* ‘pitati koga’. Oni u hrvatskom jeziku zahtijevaju izravan objekt, dok u talijanskom jeziku zahtijevaju neizravan (nedirektan) objekt odnoseći se na osobu, kao u (47), koji je nastavnčin primjer.

- (47) *Devo *chiedere* Carla una cosa molto importante.
umj. Devo *chiedere a* Carla una cosa molto importante.
hrv. Moram Karlu nešto jako važno pitati.

Ista odstupanja pojavljuju se i pri uporabi ostalih prijedloga, od kojih su neka uzorkovana prijenosom iz hrvatskoga, a neka se pojavljuju zbog nedovoljne usvojenosti pravila, što znači da su razvojna odstupanja, kao u (48) i (49), što su nastavnčini primjeri. U (50) naveden je primjer iz lekcije *Sono del toro, e tu di che segno sei?* (Damiani Einwalter et al. 2000.b), a u (51) iz lekcije *Attenzione a non cadere!!!* (Damiani Einwalter et al. 2000.a). Primjere navedene od (52) do (54) proizvela je nastavnica.

- (48) **Da* dove sei?
umj. *Di* dove sei?
hrv. Odakle si?
- (49) **Di* dove vieni?
umj. *Da* dove vieni?
hrv. Odakle dolaziš?

- (50) *I genitori di Claudia sono partiti *in* Firenze per ragioni di lavoro.
umj. I genitori di Claudia sono partiti *per* Firenze per ragioni di lavoro.
hrv. Claudijini roditelji otišli su u Firencu zbog poslovnih razloga.
- (51) *La signora Ornella si è fatta male ed è andata *al* medico.
umj. La signora Ornella si è fatta male ed è andata *dal* medico.
hrv. Gospođa Ornella se ozlijedila i otišla je liječniku.
- (52) *Pizzeria è *sull'*aperto.
umj. Pizzeria è *all'*aperto.
hrv. Picerija je na otvorenom.
- (53) *Marina non vuole studiare quando è *sulle vacanze*.
umj. Marina non vuole studiare quando è *in vacanza*.
hrv. Marina ne želi učiti kada je na praznicima.
- (54) *Vorrei andare *sul* mare.
umj. Vorrei andare *al* mare.
hrv. Ja bih išla na more.

3. Zaključak

Pristup predložen u ovom radu pridaje posebnu važnost stupnju znanja i sposobnostima učenika izbjegavajući nejasne nazive i objašnjenja. Osim toga od samoga početka jasno definira pojam glagolskoga vida u talijanskom jeziku ne uspoređujući ga s hrvatskim jer ta praksa učenike više zbunjuje nego što im pomaže. Udžbenici uglavnom koriste objašnjenja talijanskih školskih gramatika, koje su pisane za izvorne govornike, koji već znaju koristiti imperfekt te pojednostavljeno opisuju pojedine situacije u kojima se on koristi, a ne definiraju način na koji imperfekt prikazuje neku radnju. Stranim učenicima to nije dovoljno, naročito onima koji u svom jeziku nemaju dovoljno sličnu kategoriju.

Radom se pokazuje kako je od velike važnosti odabrati pravilan pristup gramatičkomu dijelu gradiva kako bi se učenicima olakšalo razumijevanje pojedinih gramatičkih kategorija i time ubrzao proces njihova usvajanja. Kontrastivnim pristupom treba pažljivo odabirati nastavni materijal i pokušati učenicima uz zorne primjere objasniti pojedine situacije u kojima se određene gramatičke strukture koriste. Uslijed intrastrukturnih interferencija povezanih s redosljedom poučavanja nastavnih jedinica pokazuje se da treba voditi računa i o redosljedu poučavanja.

4. Literatura i građa

- Andrijašević, M., Vrhovac, Y. (1992) *Strani jezik u dodiru s materinskim jezikom*, Zagreb: HDPL.
- Balboni, P. E. (2008) *Le sfide di Babelle, Insegnare le lingue nelle società complesse*, Torino: UTET Università, De Agostini Scuola SpA-Novara; Tipografica Gravinese.
- Balboni, P. E. (2012) *Le sfide di Babelle, Insegnare le lingue nelle società complesse*, Torino: UTET Libreria.
- Berišić Antić, D. (2012) *La poesia è la grande passione mia*, Zajednica Talijana Zadar.
- Damiani Einwalter, Marković Marinković, M., Sironić Bonefačić, N. (2000.a) *Vieni con me più 4*, Zagreb: Školska knjiga.
- Damiani Einwalter, Marković Marinković, M., Sironić Bonefačić, N. (2000.b) *Vieni con me 5*, Zagreb: Školska knjiga.
- Damiani Einwalter, Marković Marinković, M., Sironić Bonefačić, N. (2008.a) *Vieni con me 1 più*, Zagreb: Školska knjiga.
- Damiani Einwalter, Marković Marinković, M., Sironić Bonefačić, N. (2008.b) *Vieni con me 3 più*, Zagreb: Školska knjiga.
- Damiani Einwalter, Marković Marinković, M., Sironić Bonefačić, N. (2009) *Vieni con me 2 più*, Zagreb: Školska knjiga.
- Doughty, C., Williams, J. (1998) *Focus on Form in Classroom Second Language Acquisition*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, R. (2001) Investigating form-focused instruction, *Language Learning* 51: 1–46.
- Jelaska, Z. (2012) Ovladavanje materinskim i inim jezikom, u Češi, M., Cvikić, L., Milović, S. (ur.) *Inojezični učenik u okviru hrvatskoga jezika: okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskome jeziku*, Zagreb: AZOO, 19–35.
- Jernej, J. (2001) *Konverzacijska talijanska gramatika: za početnike i naprednije*, Zagreb: Školska Knjiga, Zagreb.
- Lightbown, P. M., Spada, N. (2006) *How Languages are Learned* (3. izd.), Oxford: Oxford University Press.
- Long, Michael (1991) Focus on form: A design feature in language teaching methodology, u De Bot, K.; Ginsberg, R.; Kramsch, C. *Foreign language research in cross-cultural perspective*, Amsterdam: John Benjamins: 39–52.
- Medved-Krajnović, M. (2010) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti — uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, Zagreb: Leykam international.
- Petrović, E. (1988) *Teorija nastave stranih jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Sensini, M. (2010) *La grammatica della lingua italiana*, Milano: Mondadori.
- Serianni, L. (2006) *Grammatica italiana*, Torino: UTET Università.
- Skljarov, M. (1993) *Teorija i praksa u nastavi stranih jezika*, Zagreb: Školska knjiga.

Spada, N. (1997) Form-focused instruction and second language acquisition: A review of classroom and laboratory research, *Language Teaching* 30: 73–87.

Tartaglione, R. (1996) *Grammatica italiana*, Firenze: Alma Edizioni.

Vilke, M. (1977) *Uvod u glotodidaktiku*, Zagreb: Školska knjiga.

Vrhovac, Y. i sur. (1999) *Strani jezik u osnovnoj školi*, Zagreb: Naprijed.

<http://blog.librimondadori.it/blogs/files/2009/05/decrescenzo.pdf> (12. 4. 2014.)

The grammatical variations in the Italian language students with Croatian as the mother tongue.

This paper sets out to present the difficulties encountered by Croatian elementary school students in the process of learning Italian (L2 or LS). These are mostly deviations in grammatical structures during oral and written production caused by the transfer from the mother tongue, Croatian, into Italian. Consequently, the paper shows different types of negative transfer including some developmental deviations referring not only to function words, such as articles, pronouns, prepositions, but also to two types of content words: adjectives and verbs, in particular transitive verbs and tenses (perfekt and imperfekt). Along with listing and analyzing examples of common deviations, the paper suggests that by regular practice in situational contexts with carefully selected topics and using certain teaching methods learners can be assisted to master the correct forms.

Key words: grammatical structures, transfer, Italian, mother tongue, situational context

Ključne riječi: gramatičke strukture, interferencija, talijanski jezik, materinski jezik, situacijski kontekst